

Ze života na univerzitě

Archiv Masarykovy Univerzity

JAROSLAVA PLOSOVÁ

Letošní rok je pro Archiv Masarykovy univerzity významný v několika ohledech. Jeho 25. výročí ustanovení archivem zvláštního významu, v nynější terminologii archivem specializovaným, je dobrou příležitostí k bilancování. Zároveň archiv v této době stojí na prahu nové fáze, neboť prochází akreditačním řízením vztahujícím se na archivy organizačních složek státu, státních příspěvkových organizací, územních samosprávných celků a na archivy soukromé. Mezi tyto archivy patří i početná skupina archivů vysokých škol.¹ Archivní správa se tím snaží napomoci k řešení mnohdy neutěšené situace těchto archivů, aby byly na žádoucí úroveň nastaveny podmínky k péči o mnohdy unikátní materiál, který shromažďují a uchovávají. Přitom se samozřejmě sledují i aspekty odborné, ale v případě této skupiny archivů jde zejména o technické záležitosti. Od počátku 90. let, kdy byly potřeby státních oblastních a okresních archivů plně saturovány výstavbou nových účelových budov, začaly v tomto ohledu archivy ostatních institucí výrazně zaostávat. Varováním, bohužel mnohdy s fatálními následky, pak bylo několik povodní, které postihly naše území v minulých letech. Na těchto událostech se ukázalo, jak zranitelné jsou archivní budovy nepřizpůsobené bezpečnostním standardům proti širokému spektru nenadálých událostí, které ohrožují uložené archiválie. Nejednalo se přitom „jen“ o ztráty kulturně-historické, ale i správní. Rizikové faktory se skrývají i v samotných budovách, kde jsou umístěny archivní depozitáře. V případě, že se jedná o budovy účelové, bývají archiválie ohroženy například vodovodním potrubím nebo nedostatečným protipožárním zabezpečením. Z těchto důvodů, vedle již nedostačující prostorové kapacity, musela být situace Archivu Masarykovy univerzity řešena přestěhováním z Právnické fakulty do budovy Krajského úřadu na Žerotínově náměstí.

Historie archivu je mnohem starší než oněch zmíněných 25 let. Jeho ustanovení archivem zvláštního významu bylo jen vyústěním dlouhodobých a cílevědomých snah o jeho budování. Za zmínku stojí, že se při ustavení v roce

---

¹ Základy organizace československého archivnictví položilo vládní nařízení č. 29/1954 Sb., o archivnictví ze dne 7. května 1954, které se zformovalo jako síť státních archivů a archivů okresních a podnikových. Mimo to bylo možné zřízení archivu zvláštního v institucích, které se tomuto schématu vymykały, tedy staré muzejní archivy, archivy filmu a rozhlasu, archivy ústřední státní moci a správy a významná skupina archivů vědeckých institucí a vysokých škol.

Podrobněji k této skupině archivů viz Pulec, Jiří: Archivy zvláštního významu. Archivní časopis 56, 2006, č. 2, s. 89–102.

1987 jednalo o první mimopražský vysokoškolský archiv u nás, a navíc v době, kdy Archivní správa zakládání archivů tohoto typu z mnoha důvodů nepodporovala. Zdaleka se nejednalo o jednoduchý a přímočarý proces, který byl komplikován různými dějinnými zvraty a v neposlední řadě i finančními možnostmi v oblasti vysokého školství. Osudy archivu nám tak poskytnou poměrně netradiční vzhled do dějin univerzity. Dále pak budeme sledovat i jeho další vývoj až k současnému stavu, včetně představení úkolů v rámci univerzitní správy a všestranných možností využití pro badatelský výzkum.

Počátky budování univerzitního archivu spadají do konce roku 1931, kdy ministerstvo školství a národní osvěty zaslalo rektorátu základní listinu o zřízení Masarykovy univerzity. Původně měla být listina univerzitě slavnostně předána prezidentem republiky při zamýšlené slavnosti v listopadu 1919; ta se však pro onemocnění T. G. Masaryka nekonala. Listina tedy měla být prezidentem podepsána dodatečně a uložena do univerzitního archivu. Akademický senát se při této příležitosti usnesl zvolit zvláštní archivní komisi, která by zajišťovala uchovávání významných dokumentů Masarykovy univerzity a zároveň vypracovala pokyny k ukládání materiálů do archivu a jejich zpracování.² Do komise byli zvoleni profesori František Čáda, Eugen Dostál a Bohumil Navrátil.³ Tehdejší děkan právnické fakulty Dobroslav Krejčí nabídl ihned při tomto jednání pro archiv umístění v nové budově fakulty, jejíž první část právě byla předána k užívání. Definitivní umístění měl pak archiv najít v ústřední budově při plánované výstavbě Akademické čtvrti.⁴

První schůze Archivní komise se konala 17. listopadu 1932. Jako další člen byl kooptován profesor pomocných věd historických Václav Hrubý.⁵ Komise se začala věnovat postupům určování a předávání materiálu do archivu z registratur rektorátu, kvestury a jednotlivých fakult. Při tom mapovala i různé nedostatky ve vedení spisoven, které mohly vést ke ztrátám materiálu, a navrhovala možné způsoby jejich odstranění. Dále komise iniciovala soupisy památek jako medailí, knih, obrazů a podobně, které se dostaly do vlastnictví

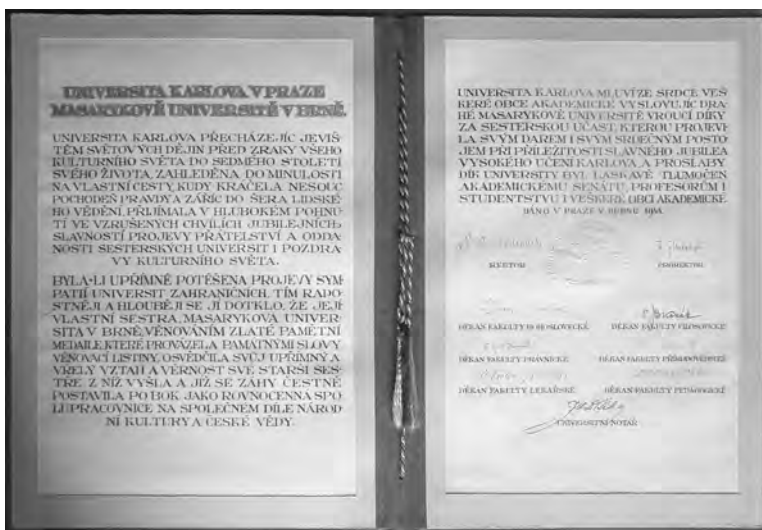
² Archiv MU (dále AMU), fond A I Rektorát MU Brno, stará manipulace, R II Akademické sbory, k. 3, zápis o 1. zasedání akademického senátu MU dne 1. prosince 1931.

³ František Čáda (1895-1975) – profesor dějin středoevropského práva; Eugen Dostál (1889–1943) – profesor dějin umění; Bohumil Navrátil (1870-1936) – profesor všeobecných dějin

⁴ Zásadním problémem Masarykovy univerzity byl nedostatek budov, jednotlivé fakulty zahajovaly výuku v provizorních prostorách. Řešením měla být výstavba Akademické čtvrti v prostoru dnešní Veveří ulice a Kraví hory. Z celého projektu se kvůli hospodářské krizi podařilo realizovat pouze budovu Právnické fakulty, pro ostatní fakulty se jejich provizorní umístění vesměs stala definitivními.

Podrobněji k stavebnímu vývoji viz Pulec, Jiří – Kalendovská, Jiřina: Masarykova univerzita (založení, stavební vývoj, insignie). Masarykova univerzita, Brno 1994.

⁵ Václav Hrubý (nar. 1885) – profesor pomocných věd historických. Činnost tohoto odborníka však v lednu 1933 ukončila jeho předčasná smrt.

Zdravice zaslaná Masarykově univerzitě v dubnu 1948
Univerzitou Karlovou při příležitosti jejího 600. výročí

Masarykovy univerzity. Zvláštní pozornost měla být věnována sbírání materiálu k historii boje za zřízení univerzity, neboť úsilí o její založení jako druhé české univerzity bylo důležitým cílem nejen české vědy a vzdělání, ale i celého českého emancipačního hnutí v rámci habsburské monarchie vůbec. Ve věci materiálního zabezpečení budoucího archivu jednala komise s děkanátem právnické fakulty kvůli umístění archivu v její novostavbě. Další jednání mělo být vedeno s ministerstvem školství a národní osvěty o poskytnutí finančních prostředků na vybavení nábytkem a kancelářskými potřebami a v neposlední řadě také na zajištění specializovaného pracovníka. Naléhavost těchto požadavků podepřela komise poukázáním na skutečnost, že je třeba se sbíráním historického materiálu začít co nejdříve, protože „tento materiál rychle uniká“.⁶

V nelehké situaci hospodářské krize na počátku 30. let však nebylo těmto žádostem ze strany ministerstva vyhověno, a to i přes jejich opakovaná podání. Počáteční práce tak byly komplikovány, protože chybělo potřebné vybavení prostor pro ukládání převzatého materiálu. Dotace na vnitřní zařízení archivu byla povolena až v roce 1935. Citelně chyběl pracovník, který by se systematicky věnoval sběru pramenů. Přesto se podařilo shromáždit první cenné dokumenty, například registraturu vědeckého odboru Výstavy soudobé kultury v Brně roku 1928, spisy o schůzích za druhou českou univerzitu předaných brněnskou pobočkou Českého

⁶ AMU, A 1 Rektorát MU Brno, stará manipulace, R XII Univerzitní komise, k. 4, Protokol o 1. schůzi archivní komise dne 17. listopadu 1932.

Laboratoř ústavu analytické chemie Přírodovědecké fakulty MU
(30. léta 20. století)

ústředního spolku učitelů vysokoškolských či letáky věnované spolkem „Mladá generace lékařů“ z akcí proti snahám o rušení Filozofické a Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity počátkem třicátých let a další.⁷ V roce 1938 byla komise doplněna o odborníka, profesora pomocných věd historických Jindřicha Šebánka⁸, který významně ovlivňoval budování archivu v následujících desetiletích.

Veškeré výsledky budování archivu v třicátých letech byly zmařeny uzavřením českých vysokých škol v listopadu 1939. Následkem zabrání univerzitních budov okupanty, přičemž se budova Právnické fakulty stala přímo sídlem moravské centrály gestapa, bylo zničení nejen sbírek archivu, ale z velké části i registratur fakult a rektorátu. V úplnosti zůstala zachována pouze registratura Filozofické fakulty, z ostatních fakult a rektorátu pak jen náhodně přeživší větší či menší torza. Velkým štěstím je zachování studijní agendy, protokolů ze zasedání Akademického senátu Masarykovy univerzity od roku 1919 a podacích protokolů fakult, které byly uloženy v jedné z místností Zemského domu spolu s materiály ostatních zavřených českých vysokých škol.⁹

⁷ AMU, Sbírka FI Ročenky MU, sign. F I 10, Ročenka Masarykovy univerzity v Brně, XV, rok 1933-1934, Brno 1935, s. 12.

⁸ Jindřich Šebánek (1900–1977) – profesor pomocných věd historických.

⁹ Hrabětová, Irena: Archiv Univerzity J. E. Purkyně. Průvodce po archivních fondech. Univerzita J. E. Purkyně v Brně, Brno 1967, s. 8.

Masarykova univerzita obnovila svoji činnost záhy po osvobození, již během června 1945. Prakticky ihned se dostal na pořad dne sběr dochovaného materiálu z celé univerzity.¹⁰ Posílený zájem o záchranu univerzitních materiálů možná také přispěl k tomu, že se podařilo zřídit místo pomocné vědecké síly pro správu archivu. Prvním správcem archivu se stal absolvent filozofie Jiří Radimský.¹¹ Neutěšená situace však panovala v otázce umístění archivu. Právnická fakulta totiž musela projít stavebními úpravami kvůli předchozím nevhodným zásahům ze strany gestapa, a archiv tedy dostal k dispozici jen provizorní prostory. V těchto podmínkách nebylo možné rozvíjet usilovnější sbírkovou činnost. Práce na budování archivu tak nepokračovaly podle původních očekávání. Sběrání roztroušeného materiálu o univerzitě bylo komplikováno i neexistencí archivního zákona. Radimský tedy svoji činnost směřoval k shromažďování podkladů k osudům posluchačů MU za války pomocí výzvy uveřejněné v tisku. Kvůli blízkému se třicátému výročí založení univerzity vyhledával zprávy o univerzitě a brněnském vysokém školství ve starších ročnících novin, protože předpokládal, že by mohly být využity při případném zpracovávání dějin univerzity. Nakonec se univerzita zpracování svých dějin při tomto výročí nedočkala, avšak archivní komise podnikla kroky k obohacení materiálu, když provedla průzkum v archivu Národního shromáždění a získala kopie několika dokumentů o přípravách založení druhé české univerzity.¹² V listopadu 1949 byla uspořádána několikadenní výstava k výročí 17. listopadu 1939 v bývalých prostorách baru gestapa na Právnické fakultě.¹³ Archivní komise věnovala pozornost především sjednocování registratur součástí univerzity, ale narážela zde na materiální problémy, mezi které patřilo například to, že nebylo možné opatřit jednotný podací protokol.¹⁴

Citelný vliv na osudy archivu mělo vydání vysokoškolského zákona v roce 1950¹⁵ a s ním spojená reorganizace vysokých škol. Jednak byla zrušena archivní komise, jednak se archiv musel stěhovat ze zrušené Právnické fakulty. Sídlo našel, spolu s Rektorátem, v budově na Komenského náměstí. Nedisponoval však vlastní místností a následující roky pro něj byly obdobím neustálého stěhování. Za své hovořila i zpráva o provedené prohlídce archivu, kdy byla konstatována spokojenost s úrovní zpracovanosti archivu a odpovědným přístupem archiváře, závažným nedostatkem však bylo právě umístění archivu

¹⁰ Akce na záchranu dokumentů byly organizovány při všech institucích a kvůli nedostatku archivářů se na nich podíleli i další zaměstnanci veřejné správy.

¹¹ Pozdější ředitel Moravského zemského archivu.

¹² AMU, A 1 Rektorát MU Brno, stará manipulace, sign. XII Univerzitní komise, k. 4, č.j. 1534/49.

¹³ Tamtéž, sign. XIII Organizace univerzity, k. 1.

¹⁴ Tamtéž, sign. II Akademické sbory, k. 4, Zápis ze zasedání akademického senátu dne 6. prosince 1945.

¹⁵ Zákon č. 58/1950 Sb. Národního shromáždění o vysokých školách ze dne 18. května 1950.

v nevyhovujících prostorách.¹⁶ Zde je možné předeslat, že podobná konstatační by se v podstatě dala použít pro situaci archivu v celém následujícím období jeho existence. K dalšímu zhoršení dochází při stěhování Rektorátu a archivu do nové budovy na ulici Arna Nováka v areálu Filozofické fakulty. V této době navíc archivu nebyla přidělena pracovní síla, a nikdo se tedy o něj nestaral. Archiv byl poškozen nejen ztrátami, ale kvůli uložení v prostorách krytu také plísněmi. Předávání materiálů do archivu probíhalo jen jako odkládání nepotřebných písemností bez utřídění.

Definitivní obrat k lepšímu ve vývoji archivu nastává v souvislosti s blížícím se 50. výročím založení univerzity. Od března 1962 nastupuje jako archivářka na plný úvazek prom. hist. Irena Hrabětová. Pozice archivu je stabilizována jeho oddělením od spisovny rektorátu, vytvořením pořádacího schématu a systematickým pořádáním a skartováním. V říjnu 1965 vzniká Kabinet pro dějiny Univerzity J. E. Purkyně a studium díla Purkyňova a univerzitní archiv se stává jeho součástí. Zásadní proměnu archivu v plnohodnotné pracoviště svého druhu dokládá i Průvodce po archivních fondech vydaný v roce 1967.¹⁷ V době jeho vydání archiv spravoval 55 fondů, z toho 24 osobních pozůstalostí. Většina archivních fondů byla po vydání Dějin univerzity v Brně¹⁸ k jejímu výročí v roce 1969 i nadále využívána badateli nejen pro vědecké účely. Přetrvávající prostorové problémy byly řešeny přidělením sklepních depozitářů v budově obnovené Právnické fakulty na Zelném trhu, bohužel však opět nepřilíš vyhovujících. Archiv však mohl zintenzivnit přebírání materiálů od fakult, do té doby odkládané kvůli nedostatku prostor. Velké úsilí bylo věnováno získávání pozůstalostí. K tomu napomohla i dotazníková akce, kdy vedoucí kateder navrhovali bývalé spolupracovníky svých oborů, jejichž pozůstalosti by měly být archivu uloženy, a často pomáhali s jejich získáváním.¹⁹ V roce 1985 obsahoval archiv již 109 fondů, z toho 14 fondů organizačních součástí univerzity, 28 spolků a společenských organizací a 67 pozůstalostí. Úspěšný rozvoj je pak korunován již zmíněným ustanovením archívem zvláštního významu k 1. prosinci 1987. Na počátku 90. let našel sídlo ve znovu-získané budově Právnické fakulty na Veveří ulici. Mezi vysokoškolskými archivy dlouhodobě zaujímá druhé místo co do rozsahu, avšak v počtu jednotlivých fondů se v této skupině výrazně vymyká.²⁰

Archív má postavení vědeckého a odborného pracoviště a plní pro univerzitu širokou škálu úkolů souvisejících s péčí o dokumenty vzniklé z činnosti uni-

¹⁶ AMU, A 1 Rektorát MU Brno, stará manipulace, sign. XIII Organizace univerzity, k. 1, Zápis o prohlídce archivu MU v Brně konané dne 16. února 1955.

¹⁷ Hrabětová, Irena: Archiv Univerzity J. E. Purkyně. Průvodce po archivních fondech. Univerzita J. E. Purkyně v Brně, Brno 1967, 75 s.

¹⁸ Jordán, František a kol.: Dějiny univerzity v Brně. Univerzita J. E. Purkyně v Brně, Brno 1969, 429 s.

¹⁹ Ročenka Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Brně 1976–1985. Univerzita J. E. Purkyně v Brně, Brno 1987, s. 67.

²⁰ Téměř 1880 běžných metrů archiválií, 214 fondů a sbírek.

Uvítání T. G. Masaryka na půdě univerzity akademickým senátem v červnu 1924
(František Hlavica, 200×144 cm)

verzitních pracovišť, kterým je po uplynutí skartační lhůty přiznána v rámci skartačního řízení trvalá hodnota a jež jsou jako archiválie uloženy v archivu. Hlavním a nejdůležitějším materiálem archivu jsou fondy rektorátu, fakult a dalších součástí univerzity. Obsahují doklady k jejich vývoji a organizaci, personální, studijní a vědeckou agendu, dokumentaci vnějších a zahraničních styků a písemnosti ústavů a pracovišť. Stěžejním materiálem, hojně využívaným pro zkoumání nejrůznějších oblastí života univerzity a jejích součástí, jsou zápisy ze zasedání akademických sborů. Ty tvoří doslova páteř fondů nejen díky svému zásadnímu obsahu, ale i dobrému dochování navzdory již zmíněným nepříznivým okolnostem válečného a těsně poválečného vývoje archivu, který bohužel částečně poznamenal stav ostatního materiálu, ačkoliv i ten přes svoji torzovitost dobře dokládá důležité okolnosti existence univerzity. Součástí archivu se staly i materiály univerzitních orgánů, které vznikaly v přelomových obdobích, jakými byly akční výbory fakult. Vedle fondů univerzity samotné archiv spravuje i fond celostátního významu – Českou konferenci rektorů.

V neposlední řadě je třeba zmínit téměř kompletně zachovanou studijní agendu, zvláště nám dnes již neznámý způsob studijní evidence před reformou vysokoškolského studia v roce 1953. Do té doby ji totiž tvoří důmyslný a vzájemně se doplňující systém knih, skládající se z nacionálů se seznamy předmětů,

kteří si jednotliví studenti zapisovali každý semestr, přes zkušební protokoly až po knihy a evidence vydaných diplomů. Tyto knihy patří k základním oporám při tvorbě biografii, které tvoří důležitý okruh badatelského výzkumu. Od roku 1953 pak jejich funkci nahrazují studijní spisy. Knihy s evidencí vydaných diplomů jsou vedeny samozřejmě i v současnosti. Z uchovávání studijní evidence vyplývají archivu různé správní úkoly, které v poslední době zaujímají stále větší objem v rámci jeho činnosti. Archiv ze spisů na základě žádostí vyhotovuje druhopisy dokladů o ukončeném vzdělání či potvrzení o době studia pro účely sociálního zabezpečení, případně výpisy zkoušek pro nejrůznější účely kvalifikační.

Stěžejní část činnosti archivu spočívá v oblasti výzkumu dějin univerzity, ale i vysokého školství obecně. Vedle zmíněného úředního materiálu aktivně shromažďuje pro tyto účely i další podklady nejrůznější povahy. Významné postavení mají pozůstalosti osobností vědeckého a kulturního života spjatých s univerzitou a také fondy spolků a společenských organizací. Další okruh tvoří soudobá dokumentace, ze které jsou vytvářeny sbírky. Shromažďování těchto druhů dokumentů patří mezi typické znaky specializovaných archivů, které tak zachytávají materiály související s jejich zaměřením, přesto však širšího společenského významu, které by se jinak do archivní péče nedostaly a jejich zničení by ochudilo výzkum o často zajímavé souvislosti, které zůstávají skryty za sděleními obsaženými v úředních dokumentech.

Archiv Masarykovy univerzity se vyznačuje právě bohatou kolekcí osobních pozůstalostí.²¹ Při jejich získávání sehrávají stěžejní roli osobní vazby, což je patrné i z faktu, že nejvíce pozůstalostí pochází z Filozofické fakulty. Ta je pak následována fakultou Lékařskou a Přírodovědeckou. Je poměrně těžké ve stručnosti představit uceleně a výstižně skupinu osobních fondů, protože mají rozdílnou povahu, danou stavem dochování co do zastoupení i rozsahu jednotlivých druhů dokumentů. Nejvděčnější a nejvíce využívaná bývá korespondence, materiály vzniklé z výkonu funkcí a doklady vědecké, případně pedagogické činnosti.

Původci těchto fondů byli často činní v akademických funkcích, a materiály proto poskytují další zajímavé okolnosti k různým záležitostem a dění na univerzitě. Zmínit lze Jana Zavřela, rektora v době snah o zrušení Přírodovědecké a Filozofické fakulty Masarykovy univerzity na počátku 30. let, hned následného rektora Jana Krejčího, rektora v době pořizování univerzitních insignií, a dále například rektory v pohnuté době konce 30. let a poválečné obnovy, Arna Nováka, Josefa Podpěru a Václava Neumanna. Původci nezřídka patřili mezi vedoucí osobnosti svých oborů s širokými kontakty. V jejich korespondenci lze proto najít souvislosti vývoje na špičkové úrovni těchto oborů. Mezi takovými je možné uvést profesory fyziky Bohuslava Hostinského a Antonína Vašíčka, historika Josefa Macůrka, anglistu Josefa Vachka či literárního vědce Lubomíra

²¹ Jejich současný počet je 124 fondů.

Doležela. Do zajímavého zákulisí vývoje vědy lze nahlédnout i prostřednictvím redakcí vědeckých kritických periodik, například Naší vědy v pozůstalosti germanisty Antonína Beera nebo Slavonic Review Františka Chudoby. Činnost mnohých přesahovala rámec vlastního vědeckého výzkumu; angažovali se v záležitostech, které měly celospolečenský dopad, například fyziolog rostlin Vladimír Úlehla podílející se na přípravách Výstavy soudobé kultury v Brně v roce 1928. Trochu jiné, ale velice důležité tradice univerzity obsahují pozůstalosti jejích členů, kteří byli za svoji odbojovou činnost vězněni v koncentračních táborech. Z dlouhého výčtu jmenujme alespoň klimatologa Bohuslava Hruďičku, neurologa a psychiatra Miroslava Křivého, mikrobiologa Václava Tomáška, filozofa Josefa Tvrdeho nebo farmakologa Bohuslava Boučka. Dále by bylo možné při představování této skupiny fondů pokračovat třeba pozůstalostmi, které obsahují materiál k okolnostem vzniku stěžejních děl různých vědeckých disciplín, a mnoha dalšími zajímavostmi.

Mezi nejzajímavější akvizice poslední doby patří pozůstalost estetika a vedoucího redakce Hosta do domu Olega Suse s mimořádně rozsáhlou korespondencí s vůdčími představiteli vědeckého a kulturního života 60. let minulého století. Spolu s touto pozůstalostí se v současné době pracuje na zpřístupnění dalších rozsáhlých celků, fondu zakladatele Matematického ústavu ČSAV Otakara Borůvky, fyziologa Vladislava Kruty působícího za druhé světové války v Anglii a filozofa Lubomíra Nového, který výstižně charakterizuje proměny vědeckého a společenského klimatu od konce 40. až do počátku 90. let nejen díky materiálu z jeho bohatých společenských kontaktů, ale i osudům jeho výzkumu o filozofii T. G. Masaryka.

S existencí univerzity byla spjata řada spolků, které sdružovaly členy akademické obce jako Jednota českých matematiků a fyziků, Moravskoslezská přírodovědecká společnost, Pracovní sdružení fyziologů v Brně, Jednota českých filologů a mnohé další. Poměrně neznámou skutečností pravděpodobně je existence Janáčkovy nadace pro Filozofickou fakultu MU Brno, kterou Leoš Janáček ustavil dědičkou autorských práv svých děl.²² Zvláštní postavení v této skupině zaujímá fond Spolku posluchačů filozofie UJEP Brno se svými materiály stávkového a akčního výboru a reflexí událostí 1968–1969. Podobný význam mají pro rok 1989 Stávkový výbor Filozofické fakulty UJEP Brno a Koordinační stávkový výbor brněnských vysokých škol s bohatými sbírkami dobové fotodokumentace, denního tisku, plakátů a letáků a studentských časopisů. Tyto ojedinělé sbírky si zasloužily pozornosti nejen v rámci připomínkových akcí a projektů v roce 2009.

Údaje ze všech zmíněných typů fondů je možné doplnit ze sbírek. K nejčastěji využívaným patří sbírky fotodokumentace. Jsou rozděleny do třech částí:

²² Fond obsahuje mimo jiné dokumentaci k Janáčkově pozůstalostnímu řízení. Autorská práva zrušené Nadace přešla v roce 1954 na Český hudební fond.

portrétní fotografie, fotografie budov a fotografie událostí. Portrétní fotografie zahrnují vedle pracovníků univerzity i její čestné doktory a další významné osobnosti vědeckého a kulturního života. Sbíрка fotodokumentace univerzitních objektů obsahuje fotografie budov, pracoven, knihoven, poslucháren, laboratoří včetně jejich vybavení, kolejí a menz, dále insignií, medailí, talárů a pomníků. Široké spektrum významných univerzitních událostí a slavností v sobě skrývá fotodokumentace voleb a inauguračních rektorů a děkanů, promocií, čestných doktorátů, významných návštěv, oslavy jubileí univerzity i jejích pracovníků, konferencí, sportovních a kulturních akcí pořádaných univerzitou. Badatelsky často využívanými jsou pro mapování činnosti jednotlivých osob a pracovišť sbírky seznamů přednášek, seznamů osob a ústavů a ročenek univerzity. Informace k osobnostem je také možné doplnit z bibliografií a shromažďovaných článků.

Další sbírkou jsou audiozáznamy se zvukovými záznamy z konferencí a univerzitních slavností, například čestných doktorátů a voleb rektora. Sbíрка filmů a videozáznamů univerzitních událostí počíná filmem z udělení čestného doktorátu Janu Masarykovi v roce 1948. Archiv spravuje sbírky medailí univerzitou vydaných a univerzitě věnovaných, sbírku diplomů s čestnými doktorskými diplomy, zdravicemi, dedikačními listy a pamětními tisky a sbírku urbanisticko-architektonických modelů z veřejných soutěží na řešení univerzitního kampusu v Brně-Bohunicích v letech 1976 a 2000. Zajímavou a cennou záležitostí je sbírka obrazů a bust obsahující portréty rektorů Masarykovy univerzity od jejího založení do hospodářské krize na počátku 30. let, kdy bylo jejich pořizování přerušeno kvůli nedostatku finančních prostředků.²³ Patří sem i portrét T. G. Masaryka a skupinový portrét uvítání T. G. Masaryka profesorským sborem při jeho první návštěvě Masarykovy univerzity v roce 1924. Jistou perličkou mezi materiály archivu je Sbíрка válečných vzpomínek, která vznikla z dopisů sovětských vojáků, kteří osvobodili československé území za druhé světové války, na základě výzvy profesorů historie Filozofické fakulty v sovětském tisku v roce 1960. Sbíрка obsahuje 2 300 dopisů, mezi nimi i několik poměrně obsáhlých memoárů.

Materiál archivu se těší neustále rostoucímu zájmu badatelů o dějiny oborů a jednotlivé osobnosti. Z velké části je tvoří studenti, kteří zde zpracovávají témata svých kvalifikačních prací včetně disertačních projektů. Archiv samotný je výzkumným pracovištěm pro dějiny univerzity, po zrušení Kabinetu pro dějiny univerzity vlastně jediným. Kromě řady studií a publikací k dílčím tématům z dějin Masarykovy univerzity se ve spolupráci s Archivem Univerzity Palackého v Olomouci zúčastnil grantových projektů k tématům vysokého školství

²³ Na tuto tradici pak již nebylo navázáno. Galerie obsahuje dvanáct portrétů. Autorem většiny z nich byl František Hlavica, profesor stavitelského a figurálního kreslení na Vysokém učení technickém v Brně. Univerzita Karlova měla v této záležitosti více štěstí a má svoji galerii rektorů kompletní až do současnosti.

druhé poloviny 20. století.²⁴ V rámci právě dokončeného projektu k vysokoškolskému vzdělávacímu systému 1945–1969 se díky ucelenému zpracování souvislostí vysokoškolského studia podařilo představit některé doposud nepřiliš známé okolnosti tzv. studijních prověrek 1948–1949, při kterých vedle politických záležitostí sehrávaly zásadní roli aspekty čistě studijní.

Závěrem nezbyvá než vyjádřit naději, že probíhající stavební adaptace nového sídla archivu povedou k jeho zdárné akreditaci a že se podmínky archivu pro péči o archiválie a pro výkon dalších souvisejících funkcí budou zlepšovat, aby mohl svůj potenciál nabídnout třeba i při pomalu se blížícím stém výročí založení univerzity.

---

²⁴ Urbášek, Pavel – Pulec, Jiří a kol.: Kapitoly z dějin univerzitního školství na Moravě v letech 1945–1990. Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2003; Urbášek, Pavel – Pulec, Jiří: Vysokoškolský vzdělávací systém v letech 1945–1969. Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2012.